

KULTURA I UMJETNOST TREĆEG REICHA ILI SNAGA ZLOĆUDNE VLASTI

DJELOMIČNI REPERTORIJ RAZLOGA ZA PISANJE TEKSTA O FAŠISTIČKOJ KULTURI I UMJETNOSTI

Atif Kujundžić, knjiž.

FAŠIZAM JE NAJMRAČNIJA I NAJZLOČINAČKIJA IDEOLOGIJA koja je ikad uspjela zaposjesti ljudsku svijest, ovladati čovjekovim razumom i duhom, nametnuti se čovjeku kao koncept i kodeks ponašanja, postupanja i djelanja za postizanje nekog cilja. To je jedina ideologija koja, tražeći potvrdu u životu i praksi, prakticira geslo: *cilj opravdava sredstva*. Ljudi su dobrovoljno prihvatili motive koji su podrazumijevali i uključivali naredbe o apsolutnoj poslušnosti i jednoulju, kao i potpunu kontrolu u rukama samo jednog čovjeka – *fi-rera/vođe* Adolfa Hitlera. jedan – Narod, jedna – Stranka, jedan – Vođa.

Kada nacionalfašistička postavka vlasti i *volje za moć* nije imala stvarnih razloga, ona je razloge izmišljala smatrajući ih jednako stvarnim. Tu stvar vrlo inventivno i *naučno zasnovano* provodili su *vođini* u svakom pogledu povjerljivi ljudi i istomišljenici koji su išli naruku ostvarivanju u *vođinoj glavi* zamišljenih *veličanstvenih* ciljeva, ali to je rječito sugeriralo bizaran i morbidan karakter cijele zamisli.

Jednako, kao što je koristila i izvrtala naučne činjenice pretvarajući ih tako u premise vlastitog djelovanja, kojima će davati naučni kredibilitet/dignitet, značenje i smisao, fašistička garnitura Adolfa Hitlera uvijek je bila spremna upotrijebiti sva sredstva da postigne svoje morbidne ciljeve. Jer fašizam, podrazumijeva normalnim i opravdanim upotrebu svih sredstava koja omogućavaju postizanje svojih namjera, upravo prema maksimi *da postizanje cilja opravdava sredstva*.

Raspon sredstava, metoda i postupaka ogroman jest. Od knjige *Moja borba* Adolfa Hitlera i naučne misli s kraja XIX stoljeća, zloporaba i izvrtanja religija i filozofija, *eugenike*, od djela Čarlsa Darvina i Galtone, do zlo/porabe kulture i umjetnosti, izmišljanja zločinačkih razloga i metoda, organiziranja koncentracionih logora, organiziranja *paravojnih snaga* za izazivanje incidenata */napad Poljske na Njemačku*, izveden je vlastitim paravojnim snagama, potajno ubačenim na Poljsku teritoriju, 1939./.

Jednaka je zloporaba i nemilosrđe prema svojoj i *tuđoj* etničkoj skupini. Ugovor o međusobnom nenapadanju sa Sovjetskim Savezom, poslužio je samo da njemački napad detaljno isplaniran ima što snažniji psihološki utjecaj. U međuvremenu, Staljin je bio u zabludi da ima partnera kojemu izvozi ogromne količine čelika, cinka, nikla, olova, nafte, etc.

Jednako, pod izgovorom da organiziraju *sabirne i tranzitne centre* za stanovništvo koje *dobrovoljno mijenja mjesto boravka* /sudjeluje u *humanom preseljavanju*!/, Srbi tokom agresije na BiH, ustvari – organiziraju klasične koncentracione logore cjelovito bazirane na iskustvima Trećeg Reicha. /No, treba priznati da toga nije manjkalo ni na preostale dvije strane!/. Vršer devastaciju objekata kako bi dokinuli uvjete za mogućnosti ostanka i povratak prognanih i nepoželjnih, kao i masovne egzekucije – likvidacije *produktivnog* dijela stanovništva ne zadirući da kao uzgred ubijaju žene i djecu, da blokiraju energente, vodu, struju, putove snabdijevanja, opsjedaju gradove, sistematski ih razaraju i ubijaju stanovništvo tokom više uzastopnih godina... /Na kraju XX i početku XXI stoljeća!/. Istodobno, vrše kontinuiranu i žestoku medijsku propagandu sačinjenu od insceniranih i montiranih video snimaka, lažnih vijesti, rok muzike, etc.

Zatočeničima logora prisilno uzimaju krv. Organiziraju sistematska silovanja žena. Tjeraju ih na prisilni rad. Koriste ih kao *živi*

zid. Uzimaju i prodaju vitalne organe za presađivanje: srce, bubrege, jetru i prodaju u inozemstvu itd. Provođe sve vrste propagande, psihičke i fizičke torture u cilju ponižavanja drugih i drugačijih. Slovenci su austrijski konjušari. Hrvati su ustaše. Bosanci i Bošnjaci ne postoje kao ni njihova međunarodno priznata zemlja Bosna i Hercegovina, a Sarajevo zaudara na *loj*. Albanci su *iredentisti*. Makedonci su izmišljen narod. Etc.

Ustvari, sve je nastavljeno tamo gdje je u Drugom svjetskom ratu *završeno*, to jest, tamo gdje je u Drugom svjetskom ratu *otvoreno*. Tamo gdje su izvršene masovne egzekucije na osnovu presuda *prijekih i vojnih sudova* ili voluntarističkih, krajnje proizvoljnih naredbi neposrednih izvršilaca. Koriste radio i televiziju, laži i izmišljotine, ruše bogomolje, koriste novokomponiranu muziku /*Minđušari* iz Knina pjevaju o raketama – *orkanima* koje iz Krajine šalju na Zagreb i *lijepu im njihovu*/ i istovremeno sebe zovu *nebeskim narodom*. Nad sopstvenim narodom koji prirodno govori *ijekavicom*, vrše tiraniju i prisiljavaju ih da govore *ekavicom*. Ubijaju Srbe koji pokušavaju zaštititi Bošnjake ili humanizirati postupak prema njima. S džamijskih munara emitiraju turbo-folk muziku. Muslimane optužuju za *džihad* i uvođenje *mudžahida*, a mudžahide za neviđene i nečuvene zločine.

Na kraju Drugog svjetskog rata, mislili smo da smo definitivno pobijedili fašizam, ali ni danas, ni približno, ne znamo koliko imamo tih *bleiburga, srebrenica i golih otoka*, grobnica u Sloveniji, Hercegovini, jezeru Perućac, zvorničkom jezeru, u Bosni i Hercegovini i širom ex-YU koje otkrivamo polovinom 2010. /jednako kao ishod sukoba međusobnih protivnika i likvidacije nedužnih ljudi, a u vidu *primarnih, sekundarnih, tercijarnih* grobnica.../

A zlo se zlom nikad pobijediti ne može. Samo Dobrota može biti pobjednik. Kad li – tad li! Kaže narod koji zna da je Jedina Božja strana – Dobrota!

UVJET POSTOJANJA TREĆEG REICHA

Prostori u kojima se fašizam posebno dobro snalazi/tiće, bokori i razvija jesu: ideologija kao marksistički shvaćena *otuđena svijest*, a preko ideologije u kulturi, arhitekturi, umjetnostima, karakterističnom bontonu, rigidnom razvoju i postupanju policije, vojske administracije prema građanima, *proizvodnji* i korištenju/zloporabi *historije*. / Fašizam je krenuo iz Italije, kao nadmenost italijanskog *vođe* Benita Musolinija, koji je u groteskno nadmenoj pozi držao patetične govore i bio opsjednut obnovom i snagom Rimskog carstva/.

Primjera je nebroj–ali, prvo, nešto o pomenutim generatorima koji inspiriraju dalje jačanje i širenje fašizma kao psihološke bolesti i pošasti koja mimo sebe ne vidi svijet i koja svijet vidi samo u svojoj opskurnoj fašistoidnoj recepciji: *jedan narod, jedna stranka, jedan vođa*. /Nažalost, puno tih stvari ideološki, politički, sociološki, te u kulturi i umjetnosti, okalemljeno je u našim prostorima u vrijeme razvoja SFRJ, a eskaliralo je u procesu njezine disolucije kao neofašizam!/. Dakle, treba razumjeti da se razvoj SFRJ događao u *kontaminiranom prostoru*. Svaka primjedba i prigovor bili su nepoželjni i oštro, efikasno sankcionirani. Jer, svi su bili upravo!

Potom su lupeži izigrali i najzaslužnijeg čovjeka i–mrtvih sedam sekretara SKOJ–a, koji su završili živote u vrijeme *bijelog terora* – suspendiranog Ustava, a da niti jedan od njih nije živio duže od 28 godina, kao što su uistinu potrošili i sve zasluge KPJ/SKJ kao avangarde radničke klase od koje su se sasvim odvojili, a koja je sa svojih oko 4.500 članova i *skojevcima* organizirala i ostvarila uspješnu narodnooslobodilačku borbu i socijalističku revoluciju /promjenu društvenoekonomske formacije, od kapitalizma ka socijalizmu /.

NEDVOSMISLENA POTREBA ZA LIJEPIM LICEM FAŠIZMA

Bez sumnje, uz sve zlo koje nosi i kao i svako zlo, fašizam baš stoga, ima i stvarnu potre-

bu za veličanstvenom i lijepom slikom o sebi. Jednako kao i svaka totalitarna opcija uređenja, organiziranja i vladanja društvom.

Razumljivo, takvu sliku najbolje oblikuju i daju arhitektura, slikarstvo, vajarstvo, muzika, film, fotografija, mediji – javno komuniciranje sa nacijom i društvom u cjelini... To je veliko zamešateljstvo i velika prevara koja se odigrava naočigled svima, a ostaje ne samo nejasna, već biva paravanom iza kojega se razvija fašistička pošast i ostvaruje u svojoj osnovnoj namjeri.

Dakle, nacionalsocijalizam, krenuo je u izgradnju kulture koja će ga oživotvoriti i učiniti privlačnom opcijom i zamišlju u svim vidovima. U svakom slučaju, monumentalni prikazi *vođe* i svih zbivanja u toku masovnih manifestacija, dobro su došli. Snimci *vođe* iz *žabljeg rakursa* radi dizanja glave prema *vođi*, snimci iz *ptičje perspektive* radi *vođinog* pogleda na *uniženi narod, izgled rasa i protivnika* posebno Roma, Jevreja, Muslimana i komunista kao političkih protivnika, koji tako iz *žablje perspektive* gledaju vođu i pripadnike njegova naroda, a pri tome *i vođi i narodu* izgledaju kao žabe krastače.

Pri tome, umjetnike kao posrednike ostvarivanja želja koje izražava *vođa*, treba gledati sasvim kao i druge ljude, koji ponajvećma, euforično, egzaltirano i sa strahću ispunjavaju *vođine veličanstvene želje*. Tako se stvara atmosfera u kojoj sve nevjerovatno – postaje *lahko i moguće ostvarljivo* i odlično funkcionira na liniji i pravcu fašističkih ciljeva. Zabluda je utoliko veća i jača, jer su ljudi u masama i nacionalnom korpusu već u visokoj mjeri idealizirali kulturu i umjetnost, kao i njihove aktere.

KULTURA I UMJETNOST TREĆEG REICHA

Umjetnost Trećeg Reicha jeste izvrstan model koji razobličava sve dileme o tome da li umjetnost može biti u službi Zla. Taj model je sustavno korišten /tobože u druge i humanističke svrhe, diljem svijeta!/. Lijepo, ne

mora biti etično, jer je estetično, jer samo na estetiziran način veliča zaslužnog *vođu* i visokoorganiziranu djelatnost za izvršenje zla i zločina, kao i za uništenje nepoželjnih osoba iz najrazličitijih, a posebno iz tek izmišljenih, rasističkih i ideoloških razloga kako bi jačalo vladajući oligarhijski koncept i zamisao. Postoje i oni koji to smatraju kontraverzom, ali koji ustvari, ne razumiju o čemu je riječ.

Ako neko po sili zakona mora obući uniformu, staviti šljem na glavu i uzeti snajpersko, automatsko ili artiljerijsko oružje/oruđe kako bi ubijao, razarao, osvajao silom, to uopće, ne znači da se po sili osobnih uvjerenja i čak po cijenu svoga života ne može tome časno suprotstaviti. Dakako, ne očekujmo da kompozitor ili vrstan instrumentalist, violinist ili klavirist, čelist, harfist, redatelj ili spisatelj budu jednako *vrсно* hrabri i principijelni ljudi koji odbijaju ratovati. Međutim, cijela je istina da bez posljedica po svoju osobu ne moraju uljepšavati zločin. A baš to, usrdno čine! Dakle i bez ikakve sumnje, umjetnici su sudjelovali u zločinu. Mediji – posebno i uvijek.

Umjetničko djelo i djelatnost u svakom primjeru su angažman, ali angažman na ljudskoj, humanističkoj strani života i svijeta koji ne smiju pobrkati s ideološkim *bićem* političkog angažiranja, niti pristajati na njegovo afirmiranje. To je trenutak kada čovjek koji bezuvjetno znači da čovjek ideološkopolitički angažiran – *umjetnik* – prestaje biti umjetnikom, a postaje oružjem i oruđem politike koja ga *angažira*, u biti, za obavljanje najčešće i najprljavijeg i najzločinačnijeg dijela posla, u cijelosti već projektovane zamisli na čijoj se realizaciji radi.

Nacionalsocijalistička njemačka radnička partija /NSDAP/ Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei – osnovana je 1919. Imala je veliki broj pristaša, jer –Njemačka je upravo izašla iz četverogodišnjeg rata /1918./ i 1919. potpisala bezuvjetnu kapitulaciju, tzv. *Versailleski mirovni ugovor* koji ju je obavezao

na smanjenje vojske na 100.000 vojnika, plaćanje ratnih reparacija, oduzimanje zemlje... To su bili savršeni uvjeti za sve iole nove političke i druge zamisli o oporavku zemlje, pa i za sulude pojave, poput Adolfa Hitlera. Masovno *političko* organiziranje podrazumijeva i pokretanje velikog broja ljudi koji postaju materijalna snaga idejnopolitičke i ideološke zamisli *Jedinog vođe*.

Osim te činjenice treba imati u vidu da je u drugoj polovini XIX i na početku XX stoljeća snažila naučna misao i nastajala nova stilska formacija u životu, arhitekturi i umjetnosti – *moderna*. Tendencija je bila raskidanje sa svim što je *stari stil*, sa namjerom da se preinače stari i stvore novi kanoni, drugačije forme, iskoriste novi materijali i razviju novi stilovi umjetničkog djelovanja. To je istovremeno značilo i povratak najstarijem kao arhetipu – narodnoj i naivnoj umjetnosti, jednako kao i stvaranju sasvim novog i monumentalnog jer beton i gvožđe omogućavaju izgradnju nebodera i višekatnica sa velikim ostakljenim površinama i geometrijski pravilnim plohami. Bilo je to vrijeme kada je *Bauhaus* /kao najvažniji pokret koji živi i danas!/ inicirao novu arhitekturu. *Bauhaus* je škola za arhitekturu i oblikovanje, nastala 1919., koju je pokrenuo *Walter Gropius*. Osnovni materijali su gvožđe i beton koji omogućavaju manipuliranje izgledom i statičkim principima, dajući gradnji novi izgled i karakter. Istovremeno se javlja i tendencija koja razvija *organičku arhitekturu* čiji je glavni predstavnik Frank Lloyd Wright. Sve se odvija uz puno buke, sukoba i rasprava, naročito između *tradicionalista* i *modernista*, a što u značajnoj mjeri općenito dinamizira društveni život.

To je baš i vrijeme kada Alfred Rosenberg postaje najutjecajniji teoretičar *nove nacističke umjetnosti*. Riječ je o rasističkoj, antisemitskoj teoriji, temeljenoj na krvnoj, uz zemlju vezanoj ideologiji. Bili su to samoproglašeni čuvari njemačke kulture koji žele

■ "DIE PARTEI", SKULPTORA ARNA BREKERA, PREDSTAVLJA DUH NACIONAL-SOCIJALISTIČKE PARTIJE (WWW.WIKIPEDIA.ORG)

obnoviti *pastoralni stil* gradnje i života /novim materijalima/, vratiti se prirodi, a rješenje vide u nacionalsocijalistima koji obećavaju upravo taj povratak osobnim korijenima. To se pokazalo kao privlačan, moćan pa i neodoljiv koncept i model za mobiliziranje masa.

Tako je i bukvalno rođena ideja o *nacističkoj umjetnosti* i kulturi življenja. Naime, nacisti su razumjeli utjecaj umjetnosti na pojedinca i mase i krenuli u pohod stvaranja *cjelovite nove kulture*. Preko umjetnosti su prenosili političke poruke, koristili umjetnički medij za stvaranje i usmjeravanje ljudskih želja, programiranje ljudskog ponašanja i razmišljanja, za nametanje svoje filozofije, kao odnosa prema stvarnosti i životu.

Ustvari, tako su *rasnom kulturom* prevladavane *klasne razlike*, a narod ujedinjavan *kao njemački narod organske ljudske zajednice koja slijedi iste ideale i stvara novog čovjeka* – člana *germanske zajednice krvi i tla*. Kad se tome doda okolnost da je u Njemačkoj oduvijek bila snažna ideja *pangermanizma* – uvjerenja koje

drži da čovjek svoju vrijednost crpi iz činjenice da pripada njemačkom narodu i tlu, stvar je sve bjelodanija. Dakle, niko veći i niko jači od germanskog naroda.

Tako je u teškim uvjetima u kojima se njemačka našla, u ekonomskoj krizi i poslije poraza u ratu, Adolf Hitler istakao i ideju o višim i nižim rasama, o *superiornim arijevcima i nevrijednim*: Židovima, Slavenima, Ciganima, ali i marksizmu kao zastrašujućoj ideologiji i komunistima kao najvećim dušmanima... Dakako, stvorene su i *prateće naučne teorije* jer, Hitlera su opsluživali brojni naučnici, pa se čak i nadmetali u tome. Umjetnici su radili na *pratećoj* egzibiciji – ikonografiji.

Činjenica jest, to je zemlju trglo iz letargije. Njemačka je pretvorena u veliko gradište u razdoblju od 1933. do 1940. Podizan je borbeni duh nacije. Cijela Njemačka postala je Hitlerova pozornica. Napravljene su pjesme i pripjevi za Hitlerov dolazak. Hitler se kretao kroz publiku da bi zauzeo visoko

i samotno mjesto. Volio se isticati kao *Bog*. Izdvojeno, iznad mora zastava sa kukastim križevima/svastikama. Bile su to brižljivo režirane priredbe i pripremljene scenografije, narod je dovođen u euforična i ekstatična stanja. Prije svega tu je uvijek bio poziv Nijemcima na jedinstvo i isticanje mističnih ciljeva za koje se, *arijevci*, kao rasa – *bore*. Isticani su disciplina, odanost, marljivost, visoka spremnost na samoodricanje kao najviše vrline svakog pravog Nijemca i Njemice.

U Luipoldhornu – svetištu mrtvih kraj Nirnberga, nalazio se orao, simbol Njemačkog carstva s rasponom krila od 80 metara. Za vrijeme svečanosti povodom kongresa, nad tim poljem bi zasjala baterija od 150 avionskih reflektora koja je stvarala svjetlosnu katedralu, katedralu od leda. Autor projektant je Albert Speer, Hitlerov prijatelj i omiljeni arhitekt. Firer je u takvom ambijentu izgledao uzvišeno i svemoćno.

Danas, pod okriljem *Ravnogorskog četničkog pokreta* izvrsno funkcionira srpski fašizam, rigidan i apsolutno nesvjestan besmisla fašističke projekcije života. Na internet stranicama najviše je priloga o srpskom fašizmu, ali to nikoga ne zabrinjava, kao ni ikonografija ravnogorskih četnika: mrtvačke glave, šubare, kame i noževi, redenici puni metaka i automatsko naoružanje.

Umjetnički žanrovi kojima se nacizam/ fašizam – što bez opterećenja izjednačavam – služio i služi, vrlo su raznovrsni. U tom smislu, javljaju se dijelom i kao mogućnost snaženja umjetničkih sloboda, što mu u prvoj fazi daje izvjesnu privlačnost. Npr. *thing* stara je njemačka riječ koja označava sudište slobodnih ljudi. Pomoću tog pojma i njegovoga sadržaja, nacional-socijalisti su promovirali dio novog germanskog stila u arhitekturi, a koji se svojim odlikama suprotstavlja staroj teatarskoj formi. Predstave *thing teatra* prikazivale su dramske komade pune borbi, uniformi, zborova, zvona i ritma koji iskazuju svu uzvišenost i patetiku datog /često po-

vijesno poznatog/ trenutka. *Thing teatri* pozidani su širom Njemačke na tzv. *posvećenom tlu*, na megalitskim grobovima, povijesnim bojnim poljima, ruševnim središtima bivših kneževina, gledališta su građena prema antičkim uzorima, u obliku amfiteatra – *velikog kruga pod suncem* i njemačkim nebom. Ljudi koji su predstave gledali u svom podnožju, osjećali su da mogu isto to, čak i bolje, jer im je takav vid predstavljanja događaja, povijesti i stvarnosti snažio samopouzdanje i pokretao želje, pa su se uključili pisci, glumci, glazbenici, scenografi, filmadžije...

Film, kao umjetnost organiziranja niza živih slika imao je izuzetnu ideološku i propagandnu moć u eskalaciji firerove slave i *volje za moć*. Snažna je i asocijacija na Fridriha Ničea, za to vrijeme kontraverznog filozofa, posebno u nazivima filmova Lenni Rieffenhstahl: *Trijumf volje /Volja za moć/, Olimpija* /mjesto u Staroj Grčkoj, gdje su svake 4. godine održavane olimpijske igre/. Svoje filmove Lenni Rieffenhstahl oblikuje kao sve ono čemu pravi Nijemci trebaju težiti. Za to vrijeme film je bio vrlo interesantan, privlačan, moderan medij ma o čemu govorio.

Lenni Rieffenhstahl je talentirana redateljica. Ima visoke redateljske i estetske zahtjeve, posebno kad je riječ o filmskoj fotografiji. Snimala je poludokumentarističke filmove koji vješto barataju nacističkim simbolima i tako snažno djeluju na pristaše nacizma, na široke mase. U filmovima je puno mladih snažnih ljudi koji rade na zemlji, puno svečanosti, skupova u mraku, baklji u noći, u savršenom poretку postrojenih vojnika, more zastava sa *svastikama* na dugačkim kopljima i povorki koje čvrsto stupaju pozdravljajući Adolfa Hitlera, itd.

Filmovi Lenni Rieffenhstahl su bili izuzetno moćno sredstvo nacističke propagande u mobiliziranju njemačkog naroda na realizaciji firerovih zamisli. Podizali su zanos za novu Njemačku do transa. Zahuktavali euforično raspoloženje i snažili egzaltaciju govnika.

U biti, nacistička ikonografija bila je vrlo ograničena jer, nacisti su već upočetku odbacili sve što su smatrali neprihvatljivim u umjetnosti, zato su stalno prikazivali nekoliko istih tema i motiva. Glavni motivi bili su idilične slike prirode, idila obiteljskog kruga, prikazi idealne žene i idealnog muškarca, prizori iz radničkog života, krajolici, sveta mjesta i svetišta, primjeri herojstva iz njemačke povijesti i, dakako, idealizirani portreti Adolfa Hitlera.

Smatralo se kako priroda najbolje pokazuje njemački duh. U slikarstvu dominirao pejzaž, koji se ističe prirodnom čistotom i kao protiv-otrov i suprotstavljenost životu u gradu. Pašnjake za ispašu domaćih životinja prikazuju kao izvor životne snage. Seljaci su prikazivani kao iznimno radini, marljivi i neumorni borci koji vladaju silama zemlje. Npr., na slici Heinricha Berrana prikazan je seljak koji nosi sijeno, ali nalazi se u istom položaju kao i mitski *Atlas* koji nosi Zemlju na svojim plećima.

Seljačka obitelj na slikama viđena je kao nukleus/jezgro njemačke nacije, kao demijurg zdravog – nacističkog svijeta. Žena je prikazivana kao idealna do svetosti jer rađa novi život, te kao čisto alegorijska slika časti i vrlina. Riječ je o slikama na kojima su žene idealnih proporcija, plavokose, snažnih i vitkih tijela, poželjne, ali čistih i nevinih pogleda...

S obzirom na odlike skulpture kao volumentoznog prikaza, povjereno joj je da prikazuje muškarca kao junaka i ženu kao idealnu roditelju novih generacija. Barem do početka Drugog svjetskog rata.

Portret Adolfa Hitlera, svakako, najzastupljeniji je produkt cijele nacističke ikonografije. Na slici Huberta Lanzingera *Hitler stjegonoša*, Adolf Hitler prikazan je kao borac u srednjovjekovnom bliješćem oklopu, sa zastavom na kojoj je *svastika* u uzdignutoj desnoj ruci i pogledom uprtim u daljinu. Drugi primjer smatra se još radikalnijim u svojem pseudoreligioznom odnosu prema *Vođi* na slici Hermana Hoyera: *Na početku bi jaše riječ*.

ZAKLJUČNO

U ovom tekstu vidljiva je zastrašujuća blizina fašizma, posebno u formi *neofašizma* – raznih agresivnih, zatvorenih i nekomunikativnih grupa koje siju zlo i nasilje širom svijeta, a čija su uvjerenja fašistička i razlikuju se tek u nijansama. Zabrane se krše kao da je riječ o pošalicama, a sudovi reagiraju mlako i tolerantno.

Zločin u Srebrenici, djelo je ortodoksnog fašizma, ali uhićenja i suđenja su sporaa i neefikasna kao da je riječ o ispadima neonacista na nogometnim utakmicama. Zato neofašizam uzima sve više maha i postaje sve stvarnija opasnost i za svjetski mir, a genocid postaje uobičajeno sredstvo u lokalnim, ali i ratovima većih razmjera.

(Napomena: Dijelom, podaci za ovaj tekst nadeeni su i preuzimani sa interneta: www.bosniaart.com, autor nepoznat. Tekst je dijelom interpretiran. Izražavam osobnu zahvalnost autoru i web site-u. Početak i kraj teksta u cijelosti su osobni doživljaj fašizma) ♦